

Dekadence.

Ant. Stiller.

Před nedávnem se mohlo říci, že je ji cítit. Dnes je již zjevnou, zejí na nás ze všech koutů. Ztráta sedmi milionů korun hrozí ochromiti celý náš hospodářský život na několik let, ne-li jej snad obrátiti v ruinu.

Sedm milionů korun jest mnoho pro jednotlivce i sebe bohatšího. Podobná ztráta může zničiti i prospívající ústav finanční. Když však běží o hmotnou existenci živnostníků takového města, jakým jest Praha, neb dokonce národa, jako jest náš národ, má býti každé nařikání a do nebe volání, jak je každodenně slyšíme, směšným. Nahrazení takové ztráty má býti, když se jedná o zájem všeobecný, prostou otázkou výpočtu. Nechci přicházeti se žádným novým návrhem. S takovými návrhy se to má zrovna jako s náboženstvím. Každé je dobré, jen když se provádí. Všecky dosud se vyskytnuvší návrhy jsou přímo výtečné, kdyby se provedly; ve všech je spása i pomoc jistá, s podmínkou, že jest v nás dosti síly a energie, abychom kterýkoliv z nich provedli. Ale této v celku dosti relativní energie k náhradě, která by se jinde zjedнала způsobem zrovna tak jednoduchým jako diskretním, zde právě není. To jest dekadence.

Zasedá a rokuje se v permanenci, prolévají se den co den zátopy inkoustu a tiskařské černi, mluví se jen o tom, myslí jsou vzrušeny a celá veřejnost jest znepokojena. Konečně jest viděti i skutky. Leč ať se nám skutky ty staví před oči v jakémkoliv světle, nejsou a nezůstanou ničím jiným, než tím, co označujeme slovem žebrota. Mezi tím co ráno naši poslanci chtějí si na vládě vymoci ústupky tak zvanou obstrukcí, to jest moderním násilím, přicházejí odpůldne na touž vládu jiní poslanci a chtějí si vymoci pomoc žebrotou. Zde nevíme již, co si máme mysliti, komu z nás vlastně schází zdravého rozumu. Zda-li těm neb oněm poslancům, či vládě, či veřejnosti, která se na to vše klidně dívá, či mně, který tyto řádky píši. Žebrotou chceme zachrániti svoje menšiny, Matici, mládež i národ. Na konec chceme zachrániti žebrotou i ústav finanční, který obracel na čtyřicet milionů zlatých za rok. Možná to sice jest v národě, kde je smysl pro nekonečnou žebrotu tak důsledně kultivován. Ale v pořádku to není. Dá se to ovšem vysvětliti nepravým úsudkem o věcech a zbloudilým jednáním. Dekadencí . . . Ale to je právě to smutné. Dekadence co následek, nutně se zde jeví příčinou dalších následků, které by mohly býti začátkem konce vůbec . . .

Věc by nebyla tak strašná, kdyby šlo jen o defraudaci, která vzrušila a dosud znepokojuje myslí těch, kteří pracují a spoří, neb kteří se na stará léta bojí žebroty. Zneužívání důvěry, třebas i hromadné, jest smutným následkem nedostatku kontroly se strany hospodářsky bezzásadné, zanedbané veřejnosti. To ještě nemusí

být dekadence. Ani tenkrát ne, když se jeví mnohem více spoluvinníků, než se zpočátku mělo za to. Ale dnes se mezi těmi, kteří nedávno v slepé důvěře nosili své úspory, dozáložen a kteří by tam neb onam byli dali včera ještě celé své jmění, stal zvláštní převrat v smýšlení. Strkajíce hlavy do hromady ulevují si výrazem velice prostým a výmluvným, říkáce: »Je to samý zloděj!« Ti, kteří se domnívali včera, že je v našem hospodářství ještě něco nedotknutelného, neporušitelného, svatého, neznají a nevidí dnes nikoho, kdo by jim nebyl podezřelým. Nebylo dosti na tom, že naše dělnictvo kdysi od sebe vrhalo svoji národnost, poněvadž mezi námi není možno žádné živobytí, že nás zapírají a od nás prchají naši umělci, že býváme zapření třeba vlastními dětmi. To všecko již bylo zde. Bylo zde i víc . . . Ale tohle ještě scházelo — samý zloděj . . .!

Mínění oněch důvěry plných spoluobčanů o nás nebylo valné. Dnes se však přec jeví jako čirý optimism. Ah ano, optimism, tím padlo slovo osudné. Optimism jest předeházejícím neomylným znamením každého úpadku. My jsme však optimismem skrz na skrz tak prosákli, že chltí jej vykořeniti, by se stalo pro nás otázkou bez mála životní. Mezi námi není možno býti vlastencem bez vysokého mínění o sobě samých. Kvality našeho národa se již označují jen superlativy, my jsme nejslavnější, nejstatnější, nejpoctivější, nejbohatší, nejdůležitější, nejvýmluvnější, nejzajímavější, nejdokonalejší. Nad nás vůbec není. Všichni naši nepřátelé jsou pravý opak. Vše, co dělají, je špatné, nespravedlivé, nesmyslné, bídné a směšné. Oni jsou zlí, zlotřilí, neslušní, neurvalí, zaslepení, nevědomí, nerozumní, ziskuchtiví, nenasytní a vůbec politování hodní. Jak může vůbec člověk být něčím jiným než Čechem, aniž by potřeboval být z bludu vyveden, napraven a poučen?! Nezbývá nic než jíti do Němce, do Francie, do Ruska, aby tam o nás něco věděli. Pak bude dobře. My vidíme neustále mrvu v oku jiných a břevna ve svém vlastním oku nevidíme. To jest dekadence a sice u nás všeobecná.

*

Co jest asi příčinou takového stavu věcí? Filosofové praví, že každý přemožený národ upadl v dekadenci. Židé, pokud byli v Palestině státem sami pro sebe, byli nejpočestnějšími lidmi. Jakmile byli přemoženi a rozptýleni, zvrhli se. Řekové až do úpadku říše byzantské rovněž; po vpádu Turků nemohlo se již důvěřovati žádnému Řekovi. Turci sami, dříve vzor statečnosti, loyality, pohostinství a všech možných ctností, jakmile poznali porážku, upadali, a tak dále až do dnešních Francouzů, kteří jsou v plné dekadenci, nevyjímaje žádný národ.

My nemůžeme přijmouti podobnou theorii. Vítězství na bojišti může záviseti na příliš malých okolnostech, než aby tyto okolnosti pak vlekly za sebou definitivní úpadek přemoženého. Tvrditi, že to, co se stalo ve Svatováclavské záložně, neb že jest záloženské

a bankovní bahno vůbec v jakémisi spojení s bělohorskou bitvou, nenapadne nikoho.

O úpadku národů panují náhledy různé. Ale téma se nezdá býti dosud definitivně probráno. Každý z filosofů se spíš pouze staral o pouhé odůvodnění svojí these, aniž věc probíral hlouběji.

Němci svádějí všechno na podnebí. Dle nich každá rača může prospívat jen v tom neb onom podnebí, jako kdybychom je samé neviděli hmotně prospívat všude, na všech březích moře Středozemního, od krajů pouští arabských až po údolí Guadalquiviru, od mladistvé Sibíře až do nejjižnější Afriky, v rojích amerických středisk obchodních jako na mladých půdách daleké Australie. Člověk jest arci do jisté míry dítětem půdy, která ho zrodila, jest však též pravdou, co se napsalo, »že ve vrstevnících Macchiavelových by nikdo více nepoznal Římany Scipionovy a že by César dnes sotva shledal svoji desátou legii v roklinách abruzských. Co by si počal Perikles s dnešními Klophty?« V zemích jim přátelských i nepřátelských jsou to Němci sami, kteří svým nepravdivým dekadentním doktrínám vrhají v tvář to nejzřejmější dementi.

Francouzi se svým Bossuetem přičítají dekadenci seslábnutí náboženského smýšlení. Ale staří Římané i Řekové, starobylá Indie i Egypt až do poslední chvíle zachovávali ke svým bohům největší úctu. Což dnešní fanatism synů prorokových zabráni zcela jistému úpadku říše turecké? Montesquieu přičítá zase přílišný vliv zřízení politickému. Leč zde stačí proti němu se dovolati, kterak ten neb onen národ prospíval pod zřízením politickým, které bylo příčinou úpadku národa jiného. Všecky systémy politické, republiky i monarchie, aristokratické, demokratické, ústavní, absolutní a jiné, dospěly bez výjimky k výsledkům vzájemně opačným. Autor knihy »Duch zákonů« tvrdil, že jest nemožným, aby se udržela ústava čistě demokratická. Co by řekl dnešní Americe? Jan Jakub Rousseau vidí, že vše degeneruje v rukou člověka, a aby se předešlo všeobecné dekadenci, káže lidem, aby se vrátili k prvotnímu stavu, tak jak je přivedla na svět příroda. Ať jest však dnešní civilisace jakkoli neúplná a snad nepravá, máme za to, že jest přec ještě lepší, než život na jistých ostrovech Tichého moře, neb v některých končinách nového Zélandu.

Mnohem vážnějším se zdá býti, co hlásá Ital Jan Vico přes to, že se nám nauka jeho zdá důstojnější východního fatalismu, než západního smýšlení. Autor »zásad nové vědy o společné povaze národů« praví, že »zákony Prozřetelnosti bez vědomí lidí a často proti nim řídí všechny evoluce humanity, tak jako každého jednotlivce zvlášť. Mezi tím, co lidé pomýšlejí pouze na ukojení svých hmotných choutek, běh událostí je postupně sám o sobě vede k realizování věčného typu Spravedlnosti, jejížto símě leží uloženo v samých základech srdce člověka. Dráhu civilisace rozděluje na tři doby: božskou, heroickou a lidskou. První jest věkem mythickým, druhá obdobím hrdinů a hmotné síly a třetí zavládnutím civilisace. Všichni národové nezbytně procházejí celým tím

cyklem. Prozřetelnost zhotovila předem úplný plán vývoje lidské společnosti, který jest všem národům společným. Sparta, Athény a Řím jsou jen manifestací jednoho a téhož zákona. Když národové docházejí k nejvyššímu bodu civilisace, stárnou a upadají v dekadenci a mizejí. Jsou tři cesty vedoucí ke znovuzrození: Výboj cizích mladších zemí, který poskytuje sešlému národu novou krev, reforma nějakým despotou, jako Augustem, a konečně, je-li taková reforma bez účinku, válka a anarchie, které národ obnovují a opětně přivádějí k prvotním životním podmínkám, aby nastoupil dráhu týchž evolucí znova . . . To jest kruh, který jest lidstvu na věčné časy přisouzen, ale o jehožto theorii si lze učiniti úsudek, když pohlédneme na děje lidských společností za posledních dvou století. Na první pohled jest taková nauka dosti vábnou. Leč zde není možným přirovnávati jednotlivce k jednotlivci hromadnému, k národu. Jednotlivec mizí a národ zůstává. Jednotlivec chabne a společnost sílí a prospívá. Dívce se civilisuje a otrok se osvobozuje, mravy se tříbí a víra se čistí, duch se osvěžuje a věda rozšiřuje den co den novými vynálezy. A posledním slovem pokroku by měla býti všeobecná dekadence? Není-liž to, přes všecken respekt k záslužnému badateli, nesmyslem?

Všichni národové poznali porážku a evropští národové i s těmi největšími nároky mohou dnes žít pod každým podnebím. Není-li jim jich politické zřízení vhod, mohou je změnit, jsou-li inteligentními, poněvadž není ani možno, aby dnes inteligentním národem vládl despota. Ohledně víry a náboženství mám za to, že jsou podrobeny zrovna jako všecko ostatní stálým krisím, které jsou samou podmínkou jich trvání.

Dekadence národů má jinou příčinu. Ona vězí v nesprávném hospodářství, totiž v zabývání se předem jinými věcmi než hospodářskými, kterým patří v životě národů první starost přede všemi. Zde není místo, šířiti se o důkazech theorie, stačí úplně poukázati na to, co máme dnes před očima. Národové, kteří hospodaří, t. j. vyměňují, obchodují, vládou a národové, kteří neobchodují, poslouchají, trpí a upadají. Upadají právem, poněvadž žádný prospívající národ nemá v tom zájem, aby měl chudý národ za svého souseda; není-li tento chudý národ schopným se obohatiti, jest v zájmu národa bohatého, aby zmizel vůbec a na místo jeho přišel kmen jiný, schopný se obohatiti, to jest vůbec žítí.

Mám za to, že žádné z oněch italských měst a republik, které žily obchodem, nikdy nepřistoupily k jinému národu s požadavkem jiným, než který byl výhodou pro jich obchod, jmenovitě a zvláště nikdy s požadavkem národnostním. Zašla-li tato svobodná města, stalo se to jen proto, že se našla nová cesta do Indie a že se z pokračí Středoziemního moře obchod přesunul na břehy oceánů. Žádný historik se neodvážil tvrditi, že se svobodná města německá spojená pod svobodným a slavným praporem Hansy starala o něco jiného než o zájmy čistě obchodní. Zašla-li Hansa, stalo se to jen proto, že se střediska obchodní v Němcích stala příliš četnými

a existence jistého omezenějšího počtu spojených měst neměla více smyslu. Hansa nezašla, ona se jen rozplynula po celém Německu a duch její jest dnešním jeho základem pevným a nerozrušitelným. Děje ty měly by se více čísti, kterak onen dnes neznámý kupec, jehožto sláva jest anonymní, pojal úkol spolkový, vyšedší na jevo pouze skutky: Ochrana členů spolku proti každému násilí, ať vyjde odkudkoliv, chránění veřejného pokoje, bezpečnosti na cestách, po zemi, na řekách i na moři, moralisování obchodu moudrými pravidly, rozšiřování jeho do nejdálnějších končin, uzavírání smluv s cizími mocnáři, rozšiřovati svou protekci na všechny své i cizí společníky, souditi rozepře mezi spoluobčany, městy, ano i městy a státy, které do spolku nepatřily, jedním slovem vykonávání všech funkcí opravdového, svobodného a neodvislého státu.

Tyto základy, položené anonymním německým obchodnictvem, jsou zárukou před každou dekadencí Německa do dob nedohledných a přežijí nejen možné porážky na bojišti, ale i všechny domnělé krise ústavní, náboženské a jiné. (Dokončení).

Dekadence.

Ant. Stiller.

(Dokončení.)

Mám za zpozdilé domnívati se, že by od nás Němci chtěli něco jiného, než peníze. Jejich rysem je, že vždycky všudy měli větší nároky než domorodci sami. Tak tomu je i u nás. Ale to je právě důkazem suverénity obchodní. Nový důkaz nám poskytuje onen americký kupec, který skoupil všechny plavební společnosti en détail a prodal je svému trustu en gros. Tím vzrostla námořní moc Spojených Států a Anglie byla rázem přinucena poskytnouti značnou subvenci společnosti Cunard v Liverpoolu, aby nebyla proti Americe inferiorní. A tak vidíme, že prostá iniciativa kupceva beze vší námahy dokázala to, co žádná ozbrojená moc dosud nesvedla. Největší stát na světě jest nucen zřéci se zásady svobody ve prospěch monopolu, aby se spasil před kupcem úplně mírumilovným.

Němci nemohou potřebovati chudých sousedův. Oni nás chtějí stálými neúspěchy a násilím zdemoralisovati, abychom zašli sami. Anektování Čech by se jim ani proto nevyplatilo, poněvadž by zde musili investovati příliš veliké kapitály, jichž mají zapotřebí doma, nehledě k jiným nevýhodám.

A což Angličané, kteří byli až do Alžběty na Hanseatech závislími, když se konečně hospodářsky zmohli, hašteřili se s nimi o otázkách národnostních? Vidouce, že jsou Hanseaté všude a bez výjimky více váženi než domorodci, nevyjímaje ani samou Francii, a že opozdilí národové připouštěli, aby jimi Hanseaté konečně despoticky vládli, co učinili? Jednoho dne je všechny pověsili a při ústí Taja jim zajali šedesát naložených korábů. Jest pravda, že jim to přišlo draho. Ale zde není místa pro dějepisné události, ať jsou jakkoliv poučné. Otázky národnostní jsou otázkami elementárními. Bude-li naše řeč uznána za řeč úřední, nemá pro nás ceny. Ti, kteří nám vydají dnes takový dekret, mohou zítra vydati zase dekret opačný. Naší dekadentní chybou jest, že jednáme, jako by ti, od kterých čekáme řečené uznání, vůbec měli k němu práva. Stát jest zde k vůli zajištění pokoje a spravedlnosti. Jeho základní myšlenka je myšlenka obrany. Ať činí tedy vše, co ta myšlenka s sebou nese. Pro to není nikdy příliš silným a mocným. Ale mimo to stát nemá vůbec práva žádného.

Tak mluví kupci, kteří rozumějí obchodu a kteří vědí, že obchod je svobodou a životem národů. Připouštěti, že by nějaká zevnější autorita mohla rozhodovati o jisté kvalitaci mého jazyka, jehož přirozeně ani nemiluje a kterému konečně ani nerozumí, je samo sebou do nekonečna absurdní věc, tak absurdní, že musí každého vlastence v hloubi duše roztrpčeti a revoltovati. O tom není diskuse možná. Zrušení diferenčního cla, které Prahu zbavilo obchodu ve prospěch Terstu, má pro nás nepoměrně větší cenu než nejlepší jazykové nařízení.

Jest pravdou, že všichni národové zemědělství se štítí obchodu. To není jinak možno. Není možno pracovati bez výdělku tak, jako není možno rozdělit sousto chleba na dva absolutně stejné díly neb zlomiti hůl na dvě stejné půlky.

Čím více je jedna strana obchodu neschopna, tím menšího dílu se jí dostává. Dokud se rolníci nestanou sami obchodníky, budou nuceni se uspokojovati s tím nejmenším dílem. Tomu dosud tak bylo a proto rolníci celého světa, znajíce pouze svou bídu, ale ne prostředků, jak z ní vybřednouti, v obchodě spatřovali svého utiskovatele a nenáviděli jej. To se musí změnit, poněvadž právě dekadence jest nenávistí obchodu a svoboda jest láskou k obchodu. Mají-li rolníci na venkově svá družstva, mají tato družstva býti obchodní. Jakmile jsou v nich elementy jiné a jakmile obchodní zájem není při všem prvním a rozhodujícím, jsou to družstva chorá a vůbec dekadentní.

Celý náš úpadek mravní i hmotný leží v zanedbávání výměny, t. j. obchodu, který jest jediným správným počátkem hospodářského vývoje každého národa bez rozdílu, poněvadž se každý národ má v první řadě starati o výhodnou výměnu toho, čeho má nadbytek, za to, čeho se mu nedostává, poněvadž všichni národové, kteří tak žili a té zásady se drželi, jsou velební, mocní a svobodní, poněvadž by pak taková věc, která se označuje dnes pražskou

katastrofou, nebyla tak lehce možnou a poněvadž by každý náš příslušník pak vůbec lépe žil a svého lidu zcela jinak si vážil a jej miloval, než tomu skutečně tak jest.

Řádně prováděný obchod má tu vlastnost, že víc než každé jiné povolání zaujímá toho, kdo se mu věnuje, a že mu zároveň odnímá škodlivý a drahý vkus pro všecku marnivost. Vizme sami na sobě, kterak se u nás při všem hledí na zevnějšek a tak zvanou slušnost, plášť pohodlný pro všechny slabosti a hniloby. Francie se nám zdála zemí nezdvořilou a hrubou. Tak mnozí z našich »inteligentů« viděli v chování tamějších lidí jen předmět stálé kritiky. Oni měli za to, že tam jsou jen lidé se hřbetem ohnutým, s úsměvem na rtech a sladkými slovy na jazyku. Chcete jiný příklad? Není na světě země, kde se hledí na zevnější formu a slušnost více než v Asii a jmenovitě v Indii. To jde tak daleko, že veřejný způsob a mrav zakazuje ptáti se i na zdraví manželky svého přítele. Kdo by se toho dopustil, platil by za člověka směšného a nevzdělaného. Kdo tam jde navštívit známého a oslovil by některou dámu v jeho domě, dopustil by se vůči němu veliké urážky. Ale v této zemi přehnaného rigorismu panuje taková hniloba mravní, že pro její vypsání schází odvaha.

Neméně se u nás pěstuje klasicismus, poněvadž přec ani v tom nemůžeme být inferiorními. Kdyby to šlo, dávali by naši mládeži užívat klasiky a filosofy po lžici. Ale Fourier praví s určitostí a vše ostatní tomu nasvědčuje, že byli ti velikáni namnoze lidmi nemravnými.

Aneb snad chcete býti velikými politiky, jako honetní Brutus, který půjčoval cyperským sedlákům na hypoteku na čtyřicet osm percent?

Náš zájem pro divadlo je věru rázovitým. Ale nikdo se ani nezdá tušiti, že divadlo není — ruku na srdce — nic než jedním z hlavních středisk korupčních. Mluví se o umění, leč pro mnoho lidí umělecky vychovaných není umění nic než příležitostí k invasi nahot a oplzlosti. Nechci se při tom již zdržovati. Jen podotknu, že by nám bylo třeba úplně jedno, chceme-li být lidmi úzkostlivě slušnými, literáty, úředníky, filosofy a politiky, herci neb umělci, jsme-li jen dostatečně i kupci, abychom vás měli čím platit a zbavit vás nutnosti krást neb živit se sinekurami, což jedno jest. Jsme-li kupci, jsme zámožní a svobodní. Jsme-li však literáty, filosofy, herci neb umělci, aniž bychom byli kupci, jsme pouze otroky a zrychlujícími agenty všeobecné dekadence, více nic.

*

To jsou všechno následky zvrhlého úsudku hospodářsky zanedbané společnosti. Tato se u nás dnes podobá stáji. A bylo by nejdříve zapotřebí pracovati doma, aby se poněkud vyklidilo, dříve než se znepokojujeme o to, aby o nás cizina něco zvěděla. Věru, že dnes tím získáme víc, když o nás cizina nebude věděti třeba pranic.

My se podobáme oněm třem bratrům z arabské povídky, kteří zdědivše po svém otci království, nemohli se shodnouti a vydali se na cestu k sousednímu vladaři, aby je porovnal. Na cestě došli k potoku, na jehožto stinném břehu se rozložili, aby si odpočinuli. Tu praví jeden z nich: »Tudy přešel velbloud s nákladem. Na jedné straně měl pepř a na druhé cukr.« Druhý podotknul: »Byl jednooký.« A třetí doložil: »Neměl ocas.« Majitel velblouda byl na blízku a uslyšev rozhovor řekl: »Ti lidé jsou zloději mého ukradeného velblouda, jinak by vše tak dobře nevěděli. Půjdu za nimi.« Šel tedy za nimi a když přišli před sousedního panovníka, padl mu majitel velblouda k nohám s prosbou, aby ony tři bratry poslal před soud, poněvadž mu ukradli velblouda. Když se tak stalo, pravil jeden z bratrů: »My jsme onoho velblouda nevzali. Stopa velblouda se zná. Tam, co odpočíval, bylo na jedné straně plno much a na druhé záná. Z toho jsem soudil, poněvadž mouchy pepř nelízají a na cukr jdou, že měl velbloud jako náklad na jedné straně pepř a na druhé cukr.« Druhý pak odpověděl: »Já zase viděl, že tam, co velbloud ležel, byla tráva jen na jedné straně vypasena a na druhé ne. Z toho jsem soudil, že byl jednooký.« Třetí pak doložil: »Každý ví, že velbloud svůj trus rozmetává ocasem. Tam však trus jeho rozmetán nebyl. Bylo tak patrné, že neměl ocas.« I odpověděl vladař žalobníku: »Hledej svého velblouda jinde. Tito lidé ho nevzali. Oni budou mými hosty nejen proto, že mě přišli navštívit, nýbrž i proto, že si jich vážím pro jejich soudnost.« A vykázav jim v paláci zvláštní oddělení nařídil, aby byli všim náležitě opatřeni. Sám pak, překvapen důmyslem mladých lidí, předsevzal si, že je bude bedlivě pozorovati.

Když přišel čas k jídlu, přinesen byl bratrům skvostný oběd. A tu podotknul jeden z nich: »Ten, kdo zadělával tento chléb, byl nemocen.« Druhý: »Skopec, z kterého je toto maso, byl odkojen čubou.« A třetí doložil: »Král, který nás hostí, není zákonitým panovníkem, nýbrž jen dítětem podstrčeným.« Hostitel bratří všecko slyšel, byv tajně skryt v téže komnatě. Poznámka posledního z bratrů jej přímo smyslů zbavila. Chopiv se meče, chtěl jej zabít, ale vzpamatovav se, vrazil, mávaje zbraní, do příbytku své matky. »Jest to tvoje poslední chvíle,« pravil, »nesdělíš-li mi tajemství mého narození. Vím, že jsem jen dítětem podstrčeným, a proto chci věděti čistou pravdu.« Matka vladařova chápala, že nezbývá nic jiného, než se přiznati ke všemu a pravila: »Pocítila jsem kdysi velkou slabost vůči jednomu ze sluhů tvého domnělého otce a ty jsi následkem onoho poměru.« Král byl všecek zdrcen tím, co slyšel, a zůstav o samotě, přemýšlel, co by měl činiti. Když nabyl poněkud rozvahy, odebral se ke svým hostům a tázal se onoho z bratrů, který pronesl onu pro něho osudnou poznámku, ujistiv jej předem, že se mu ničeho zlého nestane, jak mohl něco takového říci. »Králi,« odpověděl tento, »my jsme z krve královské a když přijdeme k jinému dvoru jako hosté, sdílí s námi panovník svůj vlastní stůl i příbytek. Tys nám však vykázal stůl i příbytek

jiný. Z toho soudím, že ty sám z krve královské nejsi.« Ačkoliv tím bol králův byl obnoven, tázal se i ostatních dvou bratrů po příčině jich poznámek. První řekl: »Když jsem jedl chléb, který nám byl předložen, nacházel jsem v něm částky dobře nerozdělané. Z toho jsem soudil, že ten, kdo jej zadělával, nebyl zdrav.« A druhý odpověděl: »Každé dobytce má tuk pod kůží a maso při kosti, vyjma psa. Skopec, kterého jsme jedli, měl tuk při kosti a maso pod kůží. Z toho jsem soudil, že byl odkojen čubou.« Uslyšev to král, neváhal se přesvědčiti a shledav, že tomu všemu tak jest, vrátil se opět ke svým hostům řka: »Proč mne přicházíte znepokojoval? Když jste tak moudří, proč se neporovnáváte mezi sebou sami? Opusťte ihned moji zem a nevracejte se sem již, abych podruhé nezapomněl práva pohostinství.«

Náš národ má mezi sebou tolik schopných lidí jako jiný. Možná, že tu a tam i nad jiné vyniká. On jim však nemůže dáti chleba. A o tom se mu ani nezdá, že jest vůči jiným národům daleko inferiorním, tak daleko, že mnohé ze svých schopných dětí posílá jiným na krk, brzy aby je živili, brzy aby nám pomohli. Když konečně jakýs zbytek zdravého pudu nám praví, že jest to špatné jednání, padáme do nové chyby, všeobecné, populární a hrozné, která dnes prožrala zdravý úsudek každého z nás a která dochází výrazu ve slovech, páchnoucích hloupostí, nízkostí a ohavností: »Jest potřeba, aby o nás cizina něco věděla!« To jest dekadence.

* * *

Nechci sledovati dále tento smutný předmět, poněvadž ještě smutnější okolností při všem, co píši, jest, že se to fakty potvrzuje. Mám-li sám tajnou obavu, že nám tato fakta ukáží skutečnost ještě horší, než si ji představujeme, a nebojím-li se to říci, přeji si, aby obavu tu sdíleli i jiní, směřodatnější a mocnější lidé. nemají-li náhodou právě ruku v naší kapse, oni též. Nejjistější známkou dekadence býval vždy a jest optimismus, zastoupený u nás v mínění, »že jsme udělali pokrok«. Opakuji znova, že tomu bude právě naopak do té chvíle, dokud nezavládne doma svým vlastním zdravým obchodem. Každé povídání o našem pokroku není prostě ničím jiným, než zradou naší věci a dokladem dekadence, v které žijeme.

Dekadence.

Poslední článek, pod tímto záhlavím zde uveřejněný, nezůstal nepovšimnut. Hlas, který se ozval, namítá a těší se, že má každý národ svoji bídu a chorobu a že se známky dekadence jeví dnes vůbec všude. Slabá to zajisté útěcha, těžká sebeklamem a přiznáním! Přes to by nebyla přiměla pisatele těchto řádků vzíti znovu na přetřes tutéž strastiplnou kapitolu. Bylo k tomu potřebí dobrou vůli se překonávajících proroků »velké slovanské Prahy«, která má pro nás míti význam velice mravní, a o tom že dlužno jest znovu něco říci, leží na bledni.

Hrozící větší poplatky nejsou zlem jediným. »Velká města mají potřebí divadel a zkažení národové románů. Viděl jsem mrav a způsob své doby a uveřejnil jsem listy. Proč jsem nežil ve století, kdy bych je mohl raději vhoditi do ohně!« Tak začíná ve svém prostém, ale horoucím přání, žíti ve společnosti lepší, Jan Jakub Rousseau své dílo »Julie ou la Nouvelle Héloïse«, onen

chvilkami naivní snílek, který však přec tak důkladně přehnětl celou tehdejší společnost. Kdyby však skutečně žil o sto let později, byl by svůj beznadějný posunek pronesl mnohem určitěji a důrazněji, vida, kterak se tam divadelní kusy namnoze vytahují jen z románů, jen aby méně stály a více vynášely, a kterak se pak i jinak draze prodávají, do zemí literatur slabších, obrazotvorností chudších, ale pudů neméně zvrhlých a názorů zbloudilých. Rozdíl, který jest mezi romány a divadelní hrou, jest již jen rozdílem formy. Lidem načteným jest třeba četbu usnadnit a »mravní« požitky zvýšiti živými ilustracemi. Blaseovaný, unavený, chudý i bohatý čtenář se musí měnit v prostého, pohodlného diváka, jen aby to více lákalo a vynášelo. Tak to žádá doba, když buditelé národů prohlásili divadla za prostředek vzdělavací, uvědomující a všeobecně prospěšný.

A přec nikdo z nás nepotkal ještě člověka, řkoucího: »Viděl jsem ten a ten kus. To mě přivedlo na dobrou cestu.« I kdyby byl kus sebe lepší a příkladnější a divák konečně byl již na onom bodu, změnití svoji zásadu a své jednání, zajisté že by se neobrátil při myšlence, že to vše je pouhou fikcí a že se to vůbec nepříhodilo. Divadelní kus, i sebe lepší, se proň stal takto jen omluvou dosavadních slabostí a snad i příčinou nových hříchů. Ostatně, pokud známo, divadelní činitelé sami, na které by měly dobré účinky divadla nejdříve působiti, neskví se vzornými příklady, poněvadž přec věřit, že se něco opravdu stalo, co se hraje neb co jsme viděli na scéně, by bylo dětinstvím, ku kterémuž se ani měšťák nepřizná. Snad by byl zmíněný filosof přišel k náhledu, že tak jako velké dobro jinak nemůže pojíti než z velkého zla, národové vůbec potřebují napřed velikého zla, to jest úplné korupce a zkázy, aby se stali lepšími. Velké příklady ctnosti a sebezapření zůstaly na ně beztoho beze všeho účinku a ta nejčistší morálka na nich naprosto selhala. Na ně účinkují jen skutky a síla věcí. Urychlujeme tedy onu sílu věcí. Kažme a ničme národy romány a divadly. Až budou dostatečně zkaženy a zničeny, snad se obrátí...

Život v městech je dnes živobytím nezdravým a ničícím. Existenčními starostmi ujařmený a pokažený lid se tam onlazuje novým a neustávajícím přílivem zdravé krve z venkova, zdroje nových sil a vůlí neopotřebovaných, oné pravé školky humanity, bohužel podléhající přitažlivosti větších středů, svůdných svými kratochvílemi a mnohoslibnou, třebas i nejistou štěstěnou. Ale tato studnice mládí není vždycky nevyčerpatelnou, hrozí někdy úplným vyschnutím. Příklady jsou zde.

Nic na světě není smutnějším, než dosud skoro nepovšimnutý úkaz, jež světu poskytuje Anglie. Anglický venkov hrozí úplným zhasnutím. Agonie jeho trvá již plných padesát let, od té doby, co pára a svobodná tržba proměnily Velkou Britanii v jediné město pod různými jmény, prorvané pouze ohromnými plochami, které se sice dosud zelenají, ale kterých nikdo více nevzdělává.

Dnes se však již dnové naplnili a není již možno zavřítí očí. Sedmdesát sedm ze sta lidí bydlí v městech, totiž ve střediskách s více než pěti tisíci obyvatel. Dvacet tři jich zbývá pro venkov, která nejsou ovšem ničím jiným než dětmi a starci. Bohatí tamější lidé jezdí na venek buďto na honbu, neb aby tam provozovali sport. Zoufalci a lidé slabí a nemocní tam přicházejí dokončit svou strasti- a zklamáníplnou existenci na útraty obcí. Bude tam nyní viděti kláštery, školy a nemocnice. Budou-li se tam pásti stáda, pastýřů tam nebude. Nebude tam ani oráčů, ani ženců a ozvěna nebude odpovídati zpěvům boдрých vesničanů, poněvadž budou vesnice opuštěny...

Takovým stavem věcí vzrušili se národohospodáři, pořádaly se ankety a plodily se číslice, jedny výmluvnější než druhé. Dle jich výsledků není venkovská Anglie více ničím jiným než jihoafrickým »veldtem«. »Pracující zemědělec se stal předmětem opovržení. Nepohlédne naň ani děvče z jeho vlastní třídy. Jest vyhnancem a psancem ve svém vlastním středu. Vesnice nejsou tam nikým jiným obývány než mrzáky, ničemy a blbci. A z této usazeniny lidské společnosti bude se doplňovati budoucí pokolení Anglie, ubité velkými městy.« Tak mluví Ridder Haggard, věcný historik onoho sociálního úkazu, který důkladně seznal svou rodnou zemi na základě pilných cest badatelských a poučných porovnání. Vývody jeho jsou naskrze vážné a výstražné.

Nyní by se mohlo říci, že, je-li venkov opuštěn, že z toho aspoň mají něco města. To by však byl právě hluboký omyl. Vizme tamější výsledek řečeného šetření, jež uveřejnil Charles Booth. Jest tak neuvěřitelně hrozný, odkrývá bídu tak černou, že se řeklo, že to jest výjimkou, poněvadž se šetření týkalo Londýna, kde je nahromaděno pět milionů lidí. Anketa musí býti předsevzata o střediskách menších, odpovídajících asi průměru zalidněnosti tamějších měst. Tak se i stalo. Seeboom Rowntree vzal ji na sebe a provedl ji s přesností opravdu vědeckou, došedší všeho uznání. Avšak nastojte! Výsledek byl tentýž: Deset lidí ze sta doslovně umírá hladem a dvacet sedm ze sta žije v takovém nedostatku, že se liší od prvnějších pouze tím, že nemusí vydati svůj poslední vzdech na nějakém patníku! A tak, v okamžiku, když zachází venkov vysílením, mrou města přeplněním a národ, rodné půdě vyrván, zůstává plodným, celý slábne a zachází, hroze co nevidět se zvrhnouti v raču nedochůdčat a blbců. Dělají se pokusy odvésti dělníky zpět na venkov. Otázka bytová a zakládání zahradních osad (Housing question, garden Cities) mají zde svůj původ. Ale vše zůstává marným. Kdo si zvykl na město, pro venkov je těžko opouští a zahnížděná choroba provádí svůj postupný rozkladný proces trvale a neodvratně dále až ku koncům posledním.

U nás nesmíme příliš důvěřovati zevnějšku, který jest hlavní starostí každého našince a který skrývá dosti zbytečného nedostatku jen proto méně citelného, poněvadž máme požadavky vůbec menší. Jest to však důvodem, aby přitažlivost měst, již sama sebou

dosti působivá a ničící, byla zvyšována z příčin marnivých a více méně přiznatelných? Zdravý život možno žítí jen na venkově. Každý, komu záleží na blahu celku, měl by tedy působiti ve směru opačném. To není snad po chuti lidem etížádostivým a pýchou raněným. S těmi je však těžko mluviti, právě dokud se neodtrhli od své pýchy a etížádosti.

A. Stiller.

Dekadence.

»Po březích pobíhají nebo klečí vyhublé děti, prosíce
o almužnu, dospělí lidé brodí se řekou nebo v čunu plaví
se za vhozeným kusem chleba.«
Gruber.

To se vidí několik hodin nad Prahou, v samém srdci království, o němž při každé příležitosti slyšíme zpívati: »zemský ráj to na pohled, ah, to jest ta krásná země« atd., což při takovém stavu věcí nám ovšem jinak nezní v uších, než buď jako hořká, odporná, krvavá ironie, neb aspoň jako stálá, dráždivá provokace. Jsouce chudými, nemůžeme a nesmíme si zazpívati ani tu nejkrásnější z písní, aniž bychom se buď sami uráželi, znajíce, jak to s námi stojí, neb neznajíce, na čem jsme, nezapýřili se nad neznalostí poměrů, které se nás nejbližší týkají, bijíce vůbec každému do očí.

Víme, co se dá říci na obranu chudoby. Nesmí však býti nedorozumění ani v tom. Má-li chudoba rozšířiti vchod do království nebeského, musí býti především dobrovolnou, která marnost vezdejších statků již poznala, a ne takovou, která pouze omlouvá každý zločin, chudoba povstalá z otroctví hospodářské nevědomosti a společenské podřízenosti, chudoba zaviněná, trestuhodná a zbytečná. Člověk obyčejný nemůže býti chudým a zároveň důstojným, jmenovitě tam, kde země není více barbarskou, a aby chudý národ zkrotl přehmaty národa bohatého a civilisovaného, musil by býti zároveň chudým i barbarským, což ovšem u nás není, poněvadž žijeme v samém středu civilisované Evropy. »Chudí a barbarští národové vždycky zkrotli národy civilisované a bohaté,« praví Grimm. Náš národ však nechce býti již národem barbarským. On tedy nesmí býti také chudým a chce-li býti národem civilisovaným, jest proň nevyhnutelnou, přímou a svatou povinností, aby se bránil proti chudobě. O nějaké dobrovolné chudobě nemůže u nás býti ani řeči, leda by bylo bohatství pro nás »hroznem příliš zeleným«, čemuž asi nejspíše tak bude, o čem nebudem však mluvit, když jest nám přiznání vlastní inferiority věcí dosud nesnesitelnou.

Nutnost vyváznouti z dosavadní chudoby jest sice u nás silou věcí, od nedávna všeobecně pocíťovanou, ale, pokud vím, logicky se dosud neodůvodňovala, jinak by naši »vůdčí činitelé« bývali první přinuceni již dávno bojovati proti chudobě, což se dosud

nedělo, aneb když se snad něco dělo, bývalo to vždy jen ojedinělým počínáním přímo dětinským a bezúspěšným, uvalujícím nás v chabost a beznadějnost, nehledě již na posměch, v který jsme pokaždé upadali v očích svých nepřátel, z našich nezdařilých pokusů jen těživších.

»Věru, kraj tento je krutou obžalobou nejen vlády, ale i nás samých, našich politických činitelů, našich hospodářských korporací a institucí kulturních,« praví dále Dr. Gruber. »Hřešili jsme proti přírodě...«

Zajisté že jsme hřešili a hřešíme proti přírodě. A nejsem to již pouze já, který volá do pouště křikem Kassandry, jsou to hlasy povolanější, za kterými stojí celá legie. Nejenom proto, že malebný a krásný tok Vltavy byl tak hříšným a trestuhodným způsobem zanedbán, ale že od víc než padesáti let všechny naše směry byly ne-li snad úplně falešné, tedy aspoň pochybené a jednostranné.

A jaká jest toho příčina?

Neváhám ani okamžik s odpovědí. Příčinou tou jest to, co se u nás nazývá politikou. Dr. Gruber ostatně mluví jasně: »Jest to chybou nejen vlády, ale i nás samých, našich politických činitelů, našich hospodářských korporací a institucí kulturních.« Nechme vládu, naše hospodářské a kulturní instituce stranou, to vše stává i jinde, aniž by se to valně lišilo od toho, co máme u nás, neb vůbec nadělalo velkého zla. Zbývá jen to, co zoveme »politikou«, co sice jinde stává též, co se ale od našich pojmů a skutků valně liší, aneb když se to neliší, má to následky stejně zhoubné, jako u nás. Věc vyžaduje, abychom se u ní déle pozastavili a uvážili ji, jak toho zasluhuje.

Co jest to vlastně politika?

Politika jest uměním, vládnouti národy. Ale pravá politika není nikdy protivna pravé mravnosti (La Mothe de Vayer) a mezi »politikou« a spravedlností je každé dorozumívání korrupcí, každý kontakt nákazou (Guizot).

Nemluvme o tom, co se u nás dělo od počátku let osmačtyřicátých. Tenkrát se sice nehlásalo národu, že má býti »politicky« vychováván a vzdělán, ale co se pak až do dob Hohenwartových dělo, bylo dobré a zdravé. Účinek byl též neodvratný. Nadešel okamžik, okamžik velmi památný, když se našemu národu mělo rázem všecko povolití, když se měly splniti všechny jeho tužby, aneb aneb... Toto »aneb« bylo vysloveno ve Vídni vládou, která chtěla věděti, co by se vlastně stalo, kdyby se nám místo povolení rázem všecko odřeklo. Vláda, která vládne, musí věděti. Zkusila tedy všecko odřící a odřekla. A co se stalo? V Čechách nikdo ani prstem nehnul. To byla politika, která poučila vládu. Od té doby ví dobře, jak s námi může zacházeti a že nám nemusí dáti ničeho, pokud to jí samé nekonvenuje. Od té doby však vědí dobře též naši političtí činitelé, že nám vláda ničeho nedá, když se jí to na druhé straně draze, velmi draze nezaplatí —

třeba na škodu našeho národa. Vláda se zajisté mýlila a stále ještě se mýlí, ale jejím omylem jsme my, totiž naši političtí činitelé nejvíce vinnými, poněvadž tenkrát žádný z nich vládě neobjasnil, že, jestliže nikdo ani prstem nehnul, bylo to jen proto, poněvadž český národ nebyl a nechtěl více býti národem barbarským. Ani to vládě neobjasnili, poněvadž nade vši pochybnost to ani jim samým nebylo jasným, že každý národ, chce-li býti civilisovaným, nesmí býti chudým. Zdá se, že o tom vůbec neměli ani nejmenšího tušení, poněvadž proti chudobě se dosud nejen nic nestalo, právě naopak, viděli jsme jich skutky, které národ dále ochuzovaly a které na hospodářské povznesení našeho lidu měly jen účinky protivné, kterými se hmotné poměry zhoršovaly do té míry, že, jak praví Dr. Gruber ve svém článku »Střední Vltava«, »zpustl s řekou celý kraj«, mezi tím co se obyvatelstvo přirozeně právě podél řek usazuje. Hřešili jsme proti přírodě...

Oni viděli a pocítili tenkrát dobře, co jest to politika. Ale místo aby se této nad jiné ohavné věci navždy štítili a svůj národ od ní, která se ukázala býti jen úskokem, varovali, oni nám od té doby hlásají, že má býti národ »politický«, totiž úskočně vychován. Vidouce úspěch »švindlu« a klamu, pravili: Musíme též klamat a prováděti švindl, abychom měli úspěch. A náš národ musí býti vychován na národ lidí, kteří klamou a švindlují. Neb klademe-li na pravou věc pravé slovo, v Čechách slovu tomu nikdy jiný smysl příkládán nebyl a lid se v tom neklamal. Klam je klam, ale politika jest výrazem parlamentárním, kterého se dá všude používat, v parlamentě, na schůzích, v novinách, ve všech stycích vůbec, ale věc zůstává tatáž a působí stále hloub a hloub...

Všecky naše politické neúspěchy, na které se zdáme míti privilej, tak jsou v análech národů jiných nevídanými, dají se tak velmi lehce vysvětliti, poněvadž ten, kdo chce býti chytrým, nachází na konec ještě chytřejšího. To vědí i děti, kterým se vypravuje bájka o vlku a kohoutu, kterak mezi sebou uzavřeli »kompromis«.

Pojď sem tedy, pravil vlk ku kohoutu, abych tě obejmul na znamení přátelství, když máme spolek mezi sebou.

Milerád, odvětil kohout, jen okamžik strpení, co sem doběhnou dva řezničí psi, s kterými jsem též spolek uzavřel a které vidím již velmi na blízku.

Mám náhodou naspěch, vece na to vlk a prehl, vida, že mu chytrá politika mnoho neprospěla, zanechav ale všem politickým činitelům za vyučenou, která jim velice posloužila, vyjma politickým činitelům našim, kteří, jako Madame de Pompadour, mají za to, že všecka politická moudrost záleží v tom, aby se dovedlo lháti v pravý čas.

Když, jak to platí mezi obchodníky, kteří každou šalbu brzy poznávají a činí nemožnou, což není jich žádnou marnou slávou, povahou se všecko přemůže, proč nepěstovati povahy svých pří-

slušníků? Ale zde narážíme na to, co jsme řekli zprvopočátku. Co si počít s národem civilisovaným, který neví, že, jakmile jest civilisovaným, nesmí a nemůže býti chudým! Povaha chudého člověka může se sice pohybovati v mezích zákona, ale ona se může do té míry upevniti, aby všechno přemohla, jen u vzácných jednotlivců. Celek bude hníti v odvislosti a služebnosti dále.

Bylo-li by mi dovoleno překročiti meze krátkého článku, mohl bych snadno dokázati, že národ český v poměrech, v jakých se nachází, vůbec žádné politiky nepotřebuje a že mu prostá mravnost daleko stačí. Košut ani Deák nebyli politikové. To byli především lidé bezúhonní. To, co řekli, bylo svaté, tak jako každý uherský rolník, kdykoliv praví: »Isten bizon«, to jest »běru boha za svědka, že tomu tak jest«, mluví pravdu. To je známo. Má-li uherský národ své úspěchy, děkuje za ně své povaze. Tam, kde pravdu nemá ve svých poměrech s jinými národnostmi, najde chybu zajisté v tom, co možno nazvati politikou, která s jeho povahou nemá pranic co dělat, ale která může býti vysvětlitelnou na straně toho neb onoho státníka, pěstujícího ne cíle spravedlnosti a svobody, nýbrž rozpínavé cíle národnostní vždycky zatratitelné, společné národům všem vůbec, bez rozdílu.

U nás na neštěstí se politika do takové míry pěstuje, že nejen se stala úplně neplodnou, ale i hlavní příčinou dekadence všech tříd lidových. Rozpínavost cizích národů chceme odvrátiti rozpínavostí vlastní. Zlem chceme potírati zlo, co je úhlavní politickou chybou, a největší úsilí mravní i hmotné obracíme na to, abychom uhájili něco, co nám nikdo vzítí nemůže. Sliby, sliby klamně běháme již dávno za bernou minci a naši politikové se jimi honosí jakožto úspěchy. Lid tím je uspokojen a šťasten, kráčeje ku svému konečnému úpadku bezstarostně a vesele, uprostřed navyklého optimismu, samých slavností a zatvrzelého modlářství. Mohou-li si naši nepřátelé přátí víc? Byli by věru příliš obtížnými k uspokojení. Půjde-li to tak dále, postarají se o splavnost našich řek Němci. Pak se zároveň s obchodem vrátí v ony kraje život a blahobyt, ale kraje ty budou německé. Náš lid, bude-li ho pak tam ještě stávat, poněvadž losem chudoby jest vymření, bude Němcům, svým živitelům a pánům, sloužiti, dokud nezanikne nadobro. To bude zásluhou »našich politických činitelů«.

Nechci nadužívatí trpělivosti čtenáře a končím raději výmluvnou větou Voltaira, který jako Demokrit má za to, že není dobře říci celou pravdu, řka: »Tenkrát vládla v Římě Politika. Pomáhaly jí její dvě sestry: Úskočnost a Lakota. Fanatism, Nevědomost a Vztek jezdily Evropou dle jich rozkazů. Všude v patách za nimi následovala Chudoba. Moudrost se skrývala společně s Pravdou, svojí dcerou, na dně hluboké studny, ale nikdo nevěděl, kde je ona studna. Kdyby se to bylo vědělo, byli by sestoupili do studně, aby zavraždili matku i s dcerou.«

A. Stiller.